

Lars Mytting

De vlamberken

Roman

VERTAALD UIT HET NOORS
DOOR PAULA STEVENS

Uitgeverij Atlas Contact
Amsterdam/Antwerpen

VOOR MIJ WAS MIJN MOEDER EEN GEUR. Mijn moeder was warmte. Ze was een been waaraan ik me vastklampte. Een glimp van iets blauws; een jurk die ze in mijn herinnering had gedragen. Ik zei tegen mezelf dat ze me vanaf een boogpees het leven in geschoten had, en toen ik me mijn herinneringen over haar vormde, wist ik niet of ze juist of waar waren, ik maakte haar gewoon zo als ik dacht dat een zoon zich zijn moeder hoorde te herinneren.

Ik dacht aan mijn moeder als ik het gemis in mij probeerde te peilen. Zelden aan mijn vader. Af en toe vroeg ik me af of hij net als de andere vaders in het dorp geweest zou zijn. Mannen die ik in het uniform van de Burgerbescherming zag, met voetbalschoenen op de training van het veteranenelftal, kerels die in het weekend vroeg opstonden om met zijn allen te klussen bij de Saksum Jacht- en Visclub. Maar ik liet hem zonder wroeging wegglijpen. Ik beschouwde het, in elk geval jarenlang, als het bewijs dat mijn opa alles probeerde te doen wat mijn vader had kunnen doen en dat hem dat inderdaad lukte.

Het mes van mijn opa was een gebroken Russische bajonet. De schacht van vlamberk was de enige houtbewerking waaraan hij zich ooit gewaagd had. Aan de bovenkant was de snede bot en die gebruikte hij om roest af te schrapen of staaldraad te buigen. Het andere snijvlak hield hij scherp genoeg om er een pleister mee te kunnen afsnijden en grote zakken kalk mee open te rijten. Snel, snel, zodat de witte korreltjes er zonder verspilling uit sijpelden en ik de trekker het land op kon rijden.

De botte en de scherpe snede kwamen samen in een dolkpunt, en daarmee maakte hij de vissen dood die we vingen in het Sak-

sum-meer. Hij haalde ze van de haakjes, sterke forellen die wild spartelden, woedend dat ze in de lucht verdronken. Legde ze op het dolboord, boorde de punt door hun schedel en pochte over hun dikke ruggen. Dan tilde ik altijd de riemen op en keek toe hoe het bloed sloom en stroperig langs het lemmet liep, terwijl de waterdruppels op de roeispanen die ik vasthield, daar snel en dun vanaf stroomden.

Maar de druppels vermengden zich in hetzelfde water uit de bergen. De forellen bloedden leeg en werden zo ónze vissen, uit óns meer.

Op mijn eerste schooldag ontdekte ik mijn naam op een tafeltje en ging daar zitten. Het papiertje was in het midden gevouwen zodat het vanzelf bleef staan en er stond met een onbekend viltstifthandschrift *Edvard Hiriðjell* op geschreven, zowel op de voor- als achterkant, alsof niet alleen de onderwijzer, maar ook ik eraan herinnerd moest worden wie ik was.

Ik draaide me voortdurend om naar mijn opa, ook al wist ik dat hij daar zou staan. De andere kinderen kenden elkaar al, dus staarde ik recht voor me uit naar de kaart van Europa en het brede bord, dat leeg en groen was als een wereldzee. Ik loerde nog een keer achterom en besefte opeens dat opa twee keer zo oud was als de andere ouders. Hij stond daar helemaal zichzelf te zijn in zijn IJslandse trui, en was oud op een manier die deed denken aan Fridtjof Nansen op het briefje van tien. Ze hadden dezelfde snor en wenkbrauwen, en zijn levensjaren drukten niet op hem, het was alsof ze elkaar opjatten en zijn gezicht energiek maakten. Want opa kon nooit oud worden. Dat zei hij zelf. Dat ik hem jong hield en dat hij zichzelf jong maakte voor mij.

DE GEZICHTEN VAN MIJN VADER EN MOEDER werden ook nooit ouder. Ze leefden op een foto op de commode, vlak naast de telefoon. Mijn vader draagt een broek met wijde pijpen en een gestreepte spencer, hij leunt tegen de Mercedes. Mijn moeder zit op haar hurken en aait Pelle, onze hond. Het is net alsof hij haar de weg verspert, alsof hij niet wil dat we weggaan.

Misschien voelen dieren dat soort dingen.

Zelf zit ik op de achterbank te zwaaien, dus is de foto waarschijnlijk op de dag van ons vertrek genomen.

Ik beeld me in dat ik me de rit naar Frankrijk nog steeds herinner, als de geur van skai van de warme stoelen, van de bomen die langs het zijraampje schieten. Ik heb me ook heel lang verbeeld dat ik me de speciale geur van mijn moeder van die dag herinnerde, en hun stemmen, die ik boven de rijwind uit hoorde.

We hebben de negatieven van de foto op de commode. Mijn opa liet het filmrolletje niet meteen ontwikkelen. Eerst dacht ik dat hij dat uit zuinigheid deed, want na de foto die de laatste van mijn vader en moeder zou zijn, komen kiekjes van kerstavond, het vissen in de zomer en de aardappeloogst.

Maar waar hij dan zuinig mee was, is niet zo een-twee-drie te zeggen. Ik geloof dat hij wachtte met afdrukken omdat je met een filmpje nooit weet hoe de foto's eruit zullen zien tot je ze terugkrijgt van het laboratorium. Je hebt een vermoeden, een verwachting hoe de beelden zullen zijn, en zo leefden mijn vader en moeder langer, in de emulsie, tot de ontwikkelvloeistof hen definitief maakte.

Ik geloofde mijn opa wanneer hij, als mijn woedeaanvallen wegebden, herhaalde dat hij van plan was geweest het me te vertellen als ik 'groot genoeg was'. Maar misschien had hij niet gemerkt hoe ik groeide. Dus ontdekte ik de waarheid te vroeg, en toen was het te laat.

Het was in het begin van de derde klas. Ik fietste naar de boerderij van Lindstad. De deur stond open, ik liep naar binnen en riep 'hallo'. Het huis was verlaten, ze zouden wel in de stal zijn, en ik liep door naar de woonkamer. In de donker gebeitste boekenkast stond een stereo-installatie met stof op de deksel van de platenspeler. De wegenatlas van de Noorse Automobiellbond, de ingekorte romans van Reader's Digest en een rij wijnrode boeken met gouden letters op de rug: *Het aanzien van*. Elk boek had een eigen jaartal en ik begreep dat ze een overzicht gaven van de belangrijkste gebeurtenissen van dat jaar.

Natuurlijk was het geen toeval dat ik het boek van 1971 eruit pikte, en het was alsof het jaarboek zelf wilde dat ik het inkeek, want het viel open bij de maand september. Daar glommen de bladzijden van de vingerafdrukken. De hoekjes van de bladzijden waren beduidend en in de middenvouw lagen draadjes tabak.

Mijn vader en moeder, allebei met een eigen foto. Twee simpele portretten. Daaronder stonden hun namen en Reuters, tussen haakjes. Ik vroeg me af wie Reuters was, vond dat ik dat hoorde te weten omdat het toch om mijn ouders ging.

Er stond dat een Noors-Frans paar, beiden woonachtig in het Gudbrandsdal, op 23 september tijdens hun vakantie was omgekomen bij Authuille in Noord-Frankrijk. Ze waren naar een verboden slagveld uit de Eerste Wereldoorlog gegaan en waren dood aangetroffen in een rivier. De obductie had aangetoond dat ze gas uit een oude granaat hadden ingeademd, in het water waren gevallen en niet meer in staat waren geweest om eruit te komen.

Het jaarboek vertelde dat er nog miljoenen tonnen explosieven langs de oude frontlinies lagen en dat men ervan uitging dat veel gebieden niet geruimd konden worden. De afgelopen jaren waren meer dan honderd toeristen of boeren omgekomen omdat ze op zulke blindgangers waren gaan staan.

Dit wist ik al uit de karige uitleg van mijn opa. Wat hij niet had verteld, was het volgende wat er in *Het aanzien van 1971* stond.

Na onderzoek van hun auto begreep de politie dat het paar een kind bij zich had gehad, een jongetje van drie jaar. Maar hij was nergens te vinden en er werd een zoekactie op touw gezet. Honden doorzochten het oude slagveld, zonder resultaat, terwijl duikers het water uitkamd en helikopters werden ingezet om de zoektocht te kunnen uitbreiden.

Toen las ik de zinnen die mijn jeugd in vlammen deed opgaan. Het was net als wanneer ik krantenpapier in de kachel legde; de letters bleven duidelijk leesbaar ook al vatte het papier vlam, maar door een kleine aanraking veranderden ze op slag in as.

Vier dagen later werd het kind gevonden in een dokterspraktijk 120 kilometer verderop, in het havenstadje Le Crottoy. Intensief politieonderzoek leverde

geen resultaat op. Men nam aan dat de jongen was ontvoerd. Afgezien van enkele kleine verwondingen was hij ongedeerd.

Vanaf daar was het weer waar, want er stond dat ik door mijn grootouders in Noorwegen was opgevangen. Ik bleef naar de bladzijden staan staren. Bladerde vooruit om te kijken of er nog iets na kwam. Bladerde terug om te zien of er nog iets voor kwam. Pulkte de tabaksresten in het midden weg. Mensen hadden over mij gepraat. Hadden *Het aanzien van 1971* tevoorschijn gehaald als burens op de koffie kwamen, hadden de tijd opgehaald dat leden van de familie Hirifjell in de kranten stonden.

Mijn woede was nog lang niet uitgeraasd. Mijn opa zei dat hij me ook niet meer kon vertellen, dus nam ik mijn vragen mee naar het vlamberkenbos op de heuvel achter de boerderij. Waarom hadden mijn vader en moeder me meegenomen naar een plek bomvol granaten? En wat hadden ze daar überhaupt te zoeken?

Het antwoord was weg, mijn vader en moeder waren weg, weg zoals de wind als verspreidt, en ik werd volwassen op Hirifjell.

HIRIFJELL LIGT AAN DE VERKEERDE KANT VAN SAKSUM. De schaduwkant. De herenboerderijen liggen aan de andere kant van de rivier, waar de sneeuw vroeg smelt en het zonlicht de houten wanden en de herenboeren daarachter liefkoost. Die kant wordt nooit de goede kant genoemd, af en toe gewoon de zonzijde, maar meestal niks, want alleen de verkeerde kant heeft een naam. Tussen ons in stroomt de Laugen. En de rauwe damp van die rivier is de grens die we oversteken als we op de basisschool beginnen of naar het centrum moeten om boodschappen te doen.

De verkeerde kant ligt het grootste gedeelte van de dag in de schaduw. De mensen maken grappen dat degenen die hier wonen met een Krag Jørgensen op de kar van de visboer schieten en dat we de schoenveters van zatlappen die onder de hoorruiters hun roes uitslapen aan elkaar knopen. Maar laten we wel wezen, zelfs als je van een herenboerderij in Saksum komt, kun je niet bepaald prat gaan op manieren zoals in Parijs, misschien niet eens in Hamar. Van *gewest tot gewest* heeft nog nooit iets over Saksum uitgezonden.

Wat je in Saksum hebt, heb je ook in andere dorpen. De inkoopcentrale, de kledingzaak, het postkantoor en de Coöp. Een bergweg waar de ambulance zich op klemrijdt. Afbladderende huizen van mensen die nooit een belastingformulier terugsturen.

Alleen de telemonteur en het gemeentelijke landbouwbureau wisten dat wij hier de hele dag zon hadden. Want Hirifjell ligt daar waar de heuvel weer een beetje naar beneden gaat, als een soort zonzijde aan de achterzijde van de schaduwkant. Een tuin in het bos, afgesloten met een slagboom, waar we op onszelf waren.

Mijn opa was graag 's nachts op. Ik lag op de bank terwijl hij cigarillo's rookte en met zijn boeken en platen in de weer was. Bachs cantates, cassettes met de symfonieën van Beethoven en Mahler, geleid door Furtwängler of Klemperer. De boekenplanken waar stukgelezen en nieuwe boeken gebroederlijk naast elkaar stonden. Uit de wereldatlas van Andree en Meyers Conversatielexicon staken zoveel briefjes dat het leek alsof er nieuwe bladzijden aan ontsproten.

Zo viel ik elke avond in slaap, in een waas waarin de muziek af en toe werd onderbroken door het knetteren van vuursteentje van zijn aansteker. En dan legde hij op een gegeven moment *Der Spiegel* neer en voelde ik in mijn halfslaap armen om me heen, de muren en het plafond draaiden in het rond als ik mijn ogen even opendeed, alsof ik de naald van een kompas was, en dan legde hij me in bed, legde mijn armen en benen goed en trok mijn dekbed over me heen, en elke ochtend was zijn gezicht er, de lamp in de gang bescheen zijn baardstoppels en zijn krulsnor, vergeeld door de tabak, hij stond naast me en glimlachte, een glimlach die zei dat hij naar me had staan kijken voordat hij me wakte.

Het enige onredelijke aan hem was dat hij me ten strengste verboden had de post te halen. Hij raakte helemaal van slag als die te laat was en begon elke dag om elf uur uit te kijken of hij de rode auto al op de provinciale weg zag, waar onze brievenbus stond. Later nam hij een postbus in het dorp, met het excuus dat onbekenden het slot van de brievenbus hadden opengebroken.

Ik bestelde catalogi, voegde postzegels bij, en de catalogi kwamen. Bouwpakketten voor luidsprekers, jachtwapens, visgerei, fotospullen, bindmateriaal voor kunstvliegen: de catalogi kwamen en ik stak daar meer van op dan van mijn schoolboeken. De wereld daarbuiten kwam binnen via mijn opa, zware enveloppen op een warme autostoel na zijn ritjes naar het dorp. Zo ging het een eeuwigheid door, tot hij op een keer terugkwam van de jaarvergadering van de Schapen- en Geitenhoudersbond en langs zijn neus weg zei dat we onze brievenbus weer gingen gebruiken, het was zo'n gedoe om alle post in Saksum op te halen.

Weer heel lang daarvoor zaagden we de kolf van mijn vaders hagelgeweer en gingen we op eendenjacht. Het was een Sauer & Sohn *side by side*, kaliber 16. Mijn vader had hem voor zijn belijdenis gekregen, maar had hem schijnbaar nooit gebruikt. Naarmate ik groter werd, lijmden we de schijven van de afgezaagde kolf er weer aan en toen ik belijdenis deed, vertoonde de kolf van oranjebruin walnotenhout dunne ribbels van mijn jeugd bij opa.

Dat waren mijn jaarringen.

Maar ik wist heel goed dat dennenbomen die te snel groeiden brede jaarringen kregen en dat ze als ze zo groot werden dat de wind er vat op kreeg, zouden breken.

Ik had mijn hele leven lang de fluistering van het vlamberkenbos gehoord. En op een nacht in 1991 zwol die aan tot een wind die me heen en weer zwiepte. Want iets in het verhaal over mijn vader en moeder roerde zich nog steeds, langzaam, als een dikke adder in het gras.

II

ZOMERZONNEWENDE

I

DIE NACHT KEERDE DE DOOD TERUG naar Hirifjell. Het was duidelijk wie hij kwam halen, want zoveel keus had hij niet. Ik was drieëntwintig, en als ik later terugdacht aan die zomer, besepte ik dat de dood niet altijd een blinde, gruwelijke moordenaar is. Soms laat hij sleutels achter voor hij vertrekt.

Maar het probleem is dat het een kwelling kan zijn bevrijd te worden. Vooral omdat de dag dat het gebeurde, geen gewone dag was: eentje met werkzweet en avondzon, een dag die langzaam in slaap werd gesust door Furtwänglers dirigeerstokje. Integendeel, de dag dat mijn opa stierf, had iemand een hakenkruis op zijn auto gekalkt.

Ik zat de hele week al op een pakje uit Oslo te wachten, en uiteindelijk lag het afhaalbericht in de brievenbus. Ik nam de kortste route terug naar huis, langs de brandnetels en over het erf. Duwde de deur van de gereedschapsschuur op een kiertje. Zei dat ik iets moest ophalen en dat ik nu wegreed.

Hij keek op van de werkbank, legde de hoeftang neer en zei dat we eigenlijk samen naar de inkoopcentrale moesten gaan.

‘Laten we de Ster nemen,’ zei hij terwijl hij houtspaanders van zijn jasje veegde. ‘Dat bespaart jou benzine.’

Ik draaide me om en sloot mijn ogen. Zo’n dag, dus. Waarop hij het stom vond als we elk onze eigen auto namen.

Op a slenterde stram het erf over om zijn winkeljas aan te trekken. De mensen in het dorp vonden het niet leuk als hij met zijn mes rondliep, daarom deed hij als we naar het dal gingen altijd een driekwartjas aan.

En daar zaten we dan. In de zwarte, zware pracht-Mercedes die

hij in 1965 nieuw had gekocht. De lak zat vol krassen van de takken langs de weg naar de zomerboerderij, en er zaten roestige butsen bij het slot van de kofferbak, maar het was nog steeds een auto die opviel op de parkeerplaats in het centrum. We reden langzaam tussen de aardappelvelden door en bestudeerden elk aan onze kant de aardappelbloemen.

We waren aardappelboeren, mijn opa en ik. Ja, we hadden schapen, maar eigenlijk waren we aardappelboeren. Hij vermagerde terwijl hij wachtte tot de aardappelplanten opkwamen, hoewel de akkers van Hirifjell 540 meter boven zeeniveau lagen en de insecten die plantenziekten verspreidden zelden zo hoog kwamen.

Mijn opa was een kei met aardappels, en hij zorgde dat ik dat ook werd. We leverden pootaardappelen, we leverden consumptieaardappelen. Amandelaardappelen leverden het meest op, hoewel de Ringeriks-aardappel beter was. De Beate was een aardappel voor idioten. De Pimpernel kregen we zelf op ons bord, elke maaltijd weer. Groeide laat, maar was stevig, en het was een feest om hem te rooien, met zijn glanzende rood-paarse schil die afstak tegen de pootgrond.

De wielen rammelden over het veerooster en hij draaide zonder te kijken de provinciale weg op. Het bos opende zich bij de boerderij van Lindstad, en zoals altijd bestudeerden we de rivier.

‘Het water is gezakt,’ zei hij. ‘We zouden kunnen gaan vissen bij de camping.’

‘Vlagzalmen bijten niet als het water zo groen is,’ zei ik.

De dennenbomen sloten zich weer om ons heen en de rivier werd pas weer zichtbaar toen we op de onverharde weg kwamen. We reden de steile hellingen af en ik voelde het kriebelen in mijn buik, zoals altijd wanneer ik in de buurt van Saksum kwam. Het treinstation, de middelbare school, de houtzagerij, de stallen aan de zonzijde. De anderen.

Toen we over de houten brug reden, stroomde koude rivierlucht door de raampjes naar binnen.

‘Eerst naar de inkoopcentrale dan maar?’ vroeg hij.

Als hij daar eenmaal was, kostte dat tijd. Opa winkelde niet in het

klein, dus kwamen we er altijd vandaan met een achteroverhangende Mercedes en een kassabon van een halve meter.

‘Weet je wat,’ zei hij. ‘We gaan eerst jouw pakje halen. Dat doen we.’

We waren nauwelijks het postkantoor uit, of ik zag het hakenkruis.

Eigenlijk was ik de bruine doos met mijn naam erop aan het bestuderen, maar er ging opeens een schok door mijn opa heen en toen ik opkeek, zag ik de rode, klunzige spuitbustekening op het portier van zijn Mercedes.

En ik merkte dat dat precies was wat ik dacht. Zijn Mercedes, die nu met een hakenkruis was beklad, terwijl ik eerder die dag, en alle jaren ervoor, aan die auto had gedacht als de Ster, ónze Ster.

De mensen staarden ons aan. Ze stonden bij het mededelingenbord van de sportclub, met hun handen in hun zakken. Børre Teigen en zijn vrouw. De dochters van Bøygard. Jenny Sveen en de kerels van Hafstad. Ze tuurden naar iets vlak boven ons hoofd, alsof het postkantoor nieuwe dakpannen had gekregen.

Het hakenkruis begon te druipen. Dunne streepjes zakten langs het portier naar beneden.

Een van de Hafstad-kerels keek tersluiks naar de hoek bij de kledingzaak. Daar fladderde een jas, iemand glipte weg. De enige beweging in deze bevroren seconden op deze zaterdag in Saksum.

Opa hield zijn arm voor me, als een slagboom.

En op dat moment had ik de keus. Of de auto vanaf nu als zijn auto te beschouwen, of het voor hem op te nemen.

Het dorp keek ons vol verwachting aan.

Ik koos weer voor mijn grootvader. Zoals ik altijd had gedaan, en daar had ik vaak genoeg de gelegenheid voor gekregen. Ik duwde zijn arm opzij. Liet het pakje vallen en begon te rennen. Ik begon te rennen, zoals ik dat mijn hele leven al gedaan had. Rende door het centrum terwijl iedereen naar me loerde, de weg over naar het gravelvoetbalveld achter de Esso. Daar haalde ik hem in. Een opgeschoten jongen, hij rende onbeholpen, met zijn armen stijf langs zijn lichaam, zijn grijze nylonjack flapperde op zijn rug.

Ik had natuurlijk mijn overwicht moeten gebruiken, mijn snelheid, had om hem heen moeten lopen om hem tegen te houden. Had oog in oog met hem moeten komen, ik had hem met mijn omvang moeten pakken, had moeten stoppen zoals een voetballer zichzelf afremt als hij heeft gescoord.

Maar dat deed ik niet. Ik stak mijn been uit zodat hij languit op het gravel viel. Hij schreeuwde toen hij viel en bleef schreeuwen toen hij op de grond lag. Ik trok aan zijn jack en draaide hem om.

Jaknikker.

Die eigenlijk Jan Børgum heette, maar die onophoudelijk met zijn hoofd liep te knikken en in zichzelf praatte. Hij had modder in zijn schaaftwonden en zand in zijn haar. Zijn tranen vermengden zich met het bloed uit zijn neus, bij elke snik gutsten er roze druppels uit. Er zat spuitbusverf op zijn vingers en zijn mouw, in zijn hand hield hij een stukje vetvrij papier met een klunzige potloodtekening van een hakenkruis.

Ik vloekte inwendig.

‘Jan,’ vroeg ik. ‘Heeft iemand je betaald om dat te doen?’

Hij rochelde iets wat ik niet verstond.

‘Praat normaal, Jan.’

Maar hij kon niet normaal praten. Dat wist ik immers.

Ik probeerde hem overeind te helpen. Hij liet zich achterovervallen, plofte op zijn kont en begon nog harder te janken. Er zat een scheur in de knie van zijn broek. Een grijze broek, zo eentje als oude mannen en taxichauffeurs dragen. Jan werd zijn hele leven al door zijn moeder aangekleed. Hij had twee jaar boven me gezeten op de basisschool en droeg toen hetzelfde soort kleren wanneer hij loensend met de remedial teacher over het schoolplein slofte. Toen ik naar de middelbare school ging, was Jan daar niet. Jan was ergens anders.

Het hele dorp kwam achter ons aan. Ze stelden zich op bij de hefbrug van het Esso-station.

‘Kom op, Jan,’ zei ik. ‘Sta op.’

Hij snuffte en veegde bloed van zijn lip. Kwam overeind. Ik vroeg of hij ergens pijn had. Hij begon te knikken. Ik stopte hem een

bankbiljet toe en zei dat dat voor zijn broek was. ‘Wie heeft je gevraagd om dit te doen?’ vroeg ik.

‘Het stond in het boek,’ zei hij.

‘Welk boek?’

Hij mompelde iets.

‘Als ze weer komen, moet je zeggen dat ik met hen wil praten. Kun je dat zeggen?’

‘Wat zeggen?’

Ik borstelde zijn rug schoon. Hij bleef dom staan kijken. Ik liep weg, naar het Esso-station. De dochters van Bøygard draaiden zich om. Daarna de kerels van Hafstad, en toen verspreidde de rest van de menigte zich. Ze slenterden naar hun boodschappentasjes in de kofferbak en naar de gratis tweede kopjes koffie die ze hadden achtergelaten.

Hadden ze me maar te grazen genomen. Me vastgepakt, uitgescholden, dan had ik hen van replek kunnen dienen, had ik deze ruzie op de grote inkoopdag in het centrum van Saksum kunnen uitvechten.

Maar hoe had ik hen van replek moeten dienen? Bovendien waren ze uitgekeken. Uitgekeken op het uitschot dat de zaakjes onderling regelde, en nu het allemaal voorbij was, waren er twee zotten minder om je druk over te maken.

Opa zat op de passagiersstoel. Zei geen woord. Draaide het raampje niet naar beneden. Zat daar maar, als een wassen beeld in een Duits jachtvliegtuig, en wees naar het stuur. Hij had het hakenkruis niet aangeraakt. Je had geen helderziende nodig om te weten dat Sverre Hirifjell de mensen nooit het genoeg zou doen om om een doekje te vragen. Of naar de verfwinkel te gaan om thinner te kopen, terwijl hij met gepaste verontwaardiging iets over kwajongensstreken mompelde. Ik geloof dat hij dat woord niet eens kende.

Ik trok het portier open. Op de parkeerplaats bij de supermarkt namen de mensen alle tijd.

‘Zo rijden we niet weg,’ zei ik. ‘Ik poets het eraf. Of plak er iets overheen.’

‘Rijden,’ mompelde hij. ‘Rechtstreeks naar Hirifjell.’

Mijn pakketje lag op de achterbank. Eén hoekje was ingedeukt en verfrommeld.

‘Stap verdomme in en rij weg,’ snauwde hij. ‘De kortste weg. Recht door het centrum. Naar Hirifjell.’

Hij protesteerde niet toen ik een andere weg nam. Ik reed naar de graansilo en nam daar de onverharde weg langs de rivier. Zes kilometer om, maar er woonden geen mensen en het hakenkruis zat daar aan de kant van de berg.

‘Jaknikker had het gedaan,’ zei ik tegen hem.

Maar hij staaarde naar de rivier en ik ging ervan uit dat hij drukdoende was met wat hij als de beste kon: zichzelf dwingen te vergeten.

De lucht achter de schapenstal was donker geworden. Ik slenterde het erf over en ging op het stoepje van het ‘kleine huis’ zitten. De Mercedes stond onder de oprit naar de hooizolder. Opa was in het grote huis.

Ik heb altijd al een hekel gehad aan mensen die zitten te mokken. De meeste dingen kun je wel verhelpen. Tabak en koffie helpen. Dat, en de kaarten op tafel leggen. Heb je klaver twee en ruiten drie, dan, nou ja. Dan heb je vandaag verloren. De enige reden om te klagen is als je vier kaarten hebt gekregen wanneer je er vijf had moeten hebben.

Er hing regen in de lucht, en ik wilde dat die nu zou komen. Over de heuvel zou komen aanrollen, met een straffe wind die alles zou reinigen. Ik wilde dat het ging regenen, ik wilde koffiezetten, naar mijn serre gaan en terwijl ik daar hoog en droog met een kop koffie en een sigaret zat de druppels horen roffelen op een dak dat ik zelf had gemaakt.

Ik liep naar het voorraadhuis en trok een dekzeil over de cirkelzaag. De afgelopen week had ik windveren en boeiborden vervangen, ik moest ze alleen nog verven, dat kon ik na het weekend doen.

De regen was vlakbij. Goede regen. Dat kon ik ruiken. Niet te hard of te striemend, maar een regentje dat lang zou duren en

goed in de grond zou doordringen. Ik was ervan uitgegaan dat ik de sproei-installatie vanavond naar de noordelijke akker moest slepen, dat hoefde nu niet. Dus kon ik mijn schoenen uitschoppen en dikke sokken aantrekken. Terwijl het koffiezetapparaat pruttelde, ruimde ik de keukentafel af. Maakte hem schoon met een doekje en haalde het pakje.

De Oslo Cameraservice verstond zijn vak tot in Saksum. De bruine tape zat er kaarsrecht en strak omheen. Mijn naam geprint op het etiket, gefrankeerd met fraaie postzegels, de remboursfactuur zonder afkortingen ingevuld.

Ik sneed het pakje open, trof een doosje aan en haalde daar een lens uit, in wit, zacht papier gewikkeld.

Een Leica Elmarit 21 mm. Een groothoek.

Het gewicht. De weerstand in de focusing. De ondoorgrondelijk verschietende kleuren in het glas. De zijdematte lak, de gegraveerde cijfers voor de afstand en de diafragmaopening.

Mijn opa had me de Leica op mijn achttiende verjaardag gegeven. Een M6-camerabody, een Summicron-lens en tien filmrolletjes. Een betere camera bestond er niet, tenzij er een Hasselblad-eigenaar in de buurt was. Het enige wat hem irriteerde, was dat op de lens de afstanden zowel in meters als in voeten stonden vermeld.

‘Dat had niet gehoeven,’ zei hij. ‘Geen enkel verstandig volk rekent nog in voeten.’

Ik kocht elk jaar een nieuwe lens, had er een bedrag voor over dat de meeste mensen al te gortig zouden vinden voor een televisie. Bij elke brandpuntsafstand werd de wereld nieuw. De telelens die het onderwerp dichterbij haalde en het onbelangrijke in nevelen liet. De macrolens die een bloemenkroon een hele planeet deed lijken. En nu, een groothoeklens die de horizon verlegde, het middelgrote klein maakte, kleinigheden tot een vuiltje in je oog. Die vereiste andere onderwerpen, nieuwe ideeën over voor- en achtergrond.

Maar ik keek die dag niet door de zoeker. Want als ik de Leica optilde, zou ik alleen het vertrouwde zien. Mijn ‘Fantoom’-verzameling. De deur naar mijn donkere kamer. De stereo-installatie met de zelfgebouwde luidsprekers. De vitrinekast met de rest van

mijn fotospullen. De foto van Joe Strummer tijdens de opnamen van *Straight to Hell*. Het gigantische affiche van The Alarm, van de hoes van 68 Guns, waarop niemand in de camera kijkt. Aan de lange wand mijn eigen reeks natuurfoto's.

Ik wist waar ik naartoe zou gaan om te fotograferen. Het vlamberkenbos. Maar pas morgenochtend.

IK WAS NAAR HET 'KLEINE HUIS' VERHUISD toen ik zestien was. Ik had er met mijn vader en moeder gewoond, maar het huis had sindsdien leeggestaan. Ik schopte de door vocht uitgezette deur open zonder te denken dat er nu, op dit moment iets historisch gebeurde. Ik nam het huis gewoon in gebruik. Verving de betimmering binnen en bouwde een serre van waaruit ik naar de bosrand kon kijken.

Het huis was van mij, maar tegelijkertijd van ons.

Er waren nog spullen van hen. De mixer, mijn vaders rubberlaarzen, het beddengoed. Ik liet de foto van ons achter in het grote huis. Ik had nog steeds het gevoel dat ik even moest blijven staan als ik erlangs liep.

Toen ik klein was, betekende de foto hoop. De hoop dat mijn vader en moeder toch niet dood waren. Later werd het een herinnering aan het feit dat ze nooit zouden bellen. Ik heb me lang afgevraagd waarom mijn opa de foto naast de telefoon had neergezet in plaats van hem aan de muur te hangen. Was dat ter nagedachtenis aan hen, of wilde hij dat de foto ons beïnvloedde als we belden? Of ons eraan herinnerde dat de mensen die hiernaartoe belden ook het verhaal van mijn vader en moeder in hun achterhoofd hadden als ze op hun woorden letten?

Mijn grootmoeder heette Alma, en zo had ik haar ook altijd genoemd. Ze was bedaard en gesloten, als een oude staande klok. Een ziekte maakte haar bedlegerig, ze ging naar het verpleegtehuis en werd begraven toen ik twaalf was.

Maar af en toe had ze over mijn moeder gesproken. Ze vertelde dat mijn moeders familie tijdens de oorlog was uitgeroeid. Daarom waren er geen problemen met de adoptie, daarom hoefden we

geen Franse familieleden op de stoep te verwachten. Ze was altijd kort van stof als ze over mijn moeder praatte, maar dat vond ik niet vreemd of zo. Want de familie van mijn vader beperkte zich immers ook tot een paar achterneven of nichten. We waren nooit lang op reis, gingen alleen af en toe naar een begrafenis en vertrokken dan voor de koffie alweer naar huis.

Maar toch, bedacht ik, al was de hele familie van mijn moeder weg, iedereen om haar heen kon toch niet verdwenen zijn?

Over dat soort dingen piekerde ik als de oudjes ieder op een bank hun middagdutje deden, en ik sloeg de atlas open om Frankrijk te bestuderen. Ik zei tegen mezelf dat er érgens toch herinneringen aan mijn moeder moesten bestaan. Want ze had bijna zeventwintig jaar geleefd. Ik zocht Authuille op. Las in de encyclopedie van mijn opa over de Eerste Wereldoorlog. Fantaseerde er een dorp en een oorlog omheen.

Af en toe gingen we naar het kerkhof. De teerlucht van de staafkerk volgde me naar een grafsteen van blauw Saksum-graniet. *Walter Hirifjell. Nicole Daireaux.* Mijn moeder geboren in januari 1945, mijn vader in 1944. Beiden gestorven op 23 september 1971.

Maar ik keerde om voordat ik er te dicht in de buurt kwam. Wanneer ik me afvroeg hoe mijn vader en moeder elkaar hadden ontmoet, hield ik mijn nieuwsgierigheid in bedwang. Wilde niet dat ik een te duidelijk beeld van hen kreeg. Je kunt niet iets missen wat je niet hebt gehad, hield ik mezelf voor. Misschien was het een natuurkracht in me. Kale grond mocht niet braak blijven liggen. Elke plek zwarte aarde was een wond. Trok onkruid aan dat het overwoekerde.

Maar toch, hier in het kleine huis traden ze af en toe uit de schaduwen naar voren. Ik vond een keer een lp met Franse kinderliedjes en toen ik die opzette, zag ik een glimp van mijn moeder.

Ik kende alle liedjes. Had 'Frère Jacques' gezongen in plaats van 'Vader Jacob'. En ik wist vaag wat de tekst van 'Au clair de la lune' en 'Ah vous dirais-je maman' betekende. Ik had geen problemen met de drukke taal en ik besepte dat ik als kind Frans moest hebben gesproken. Mijn moeder had samen met mij gezongen, onze stemmen hadden het huis gevuld.

Frans was mijn moedertaal, in plaats van Noors.

Op de middelbare school kon je kiezen tussen Frans en Duits. Het was de eerste keer dat ik voor mijn gevoel moest kiezen tussen mijn ouders en mijn opa, en ik hield geheim voor hem dat het Frans was geworden. De taal van mijn moeder ontwaakte weer in mij en wel zo snel, dat de lerares dacht dat ik haar voor de gek hield.

Later vond ik meer dingen die ze hadden achtergelaten, in een grote kartonnen doos op zolder. Een toilettasje, een scheermesje, een horloge. Aan de manier waarop ze bij elkaar waren geharkt, kon ik zien dat het opruimen pijn had gedaan.

Onderin lag een boek. *L'Étranger* van Albert Camus. Ik bladerde van achteren naar voren, bestudeerde de zinnen, zag mijn moeder voor me terwijl ze dit zat te lezen. Toen voelde ik een schok door me heen gaan, gevolgd door verwachting. Alsof ik een vis in het water zag en wist dat die te ver weg was om er mijn hengel naar te kunnen uitgooien. Op de eerste blanco bladzijde stond met blauwe balpen: *Thérèse Maurel, Reims*. Dat moest een vriendin geweest zijn. Ooit hadden hun handen dit boek vastgehouden, tegelijkertijd of bijna tegelijkertijd.

Ik was niet langer het enige bewijs dat mijn moeder had bestaan.

Ik begon toen plannen te maken om de plek waar mijn vader en moeder waren omgekomen te bezoeken. Om te kijken of dat herinneringen bij me naar boven zou brengen. Want er bestond een kroongetuige van die gebeurtenis. Ikzelf. Ergens in mijn herinnering moest het te vinden zijn, als een film die ooit was belicht.

Soms knaagde de drang om te vertrekken aan me. Maar de wereld hield op bij Lillehammer. Ten zuiden van Helge Menkeruds Motorcentrum was alles vreemd, ik had geen ervaring met reizen en ik wist niet wat ik tegen opa moest zeggen, hij zou zo'n gekwets-te blik in zijn ogen krijgen: was hij niet goed genoeg voor mij, had hij niet alles gedaan wat hij kon?

Als jongen had ik opa nodig, en de boerderij hem. Toen werd ik ouder en nam ik mijn deel van het werk op Hirifjell op me, en al snel hadden de boerderij en de schapen mij nodig. Hoe langer ik wacht-

te, des te ouder werd hij, en toen ik tegen de twintig liep, kruisten die twee behoeften elkaar, zodat het net zo moeilijk was om te vertrekken als om te blijven, en vanaf die dag liep alles vast in het gebaande pad dat ik bewandelde, een pad dat steeds uitgesletener en vertrouwder werd.

HET GING ERAF MET THINNER. Het hakenkruis loste op en verdween in het poetsdoekje. Een lichtrood goedje dat eruitzag alsof het besmettelijk was. Ik werd duizelig, maar doopte het doekje er nog een keer in. Krabde een zandkorreltje van de lak en wreef nog harder. De stank, dunner dan lucht, sloop mijn longen binnen. Ik liet het doekje vallen en rende de regen in. Bleef staan om naar de Ster te kijken, onder de oprit naar de hooizolder. De contouren van het hakenkruis waren nog steeds zichtbaar.

Ik stapte de thinnerdamp weer binnen. Bleef maar wrijven. Liep half beneveld het erf over, het stenen stoepje op, het grote huis in.

‘Ik heb het eraf gekregen!’ riep ik.

Geen antwoord.

De koekoeksklok wees halfvijf aan. Uit de geur van tabak begreep ik dat hij in de gang was geweest. Ik liep de trap op, bleef halverwege staan. Ik hoorde zijn voetstappen op de bovenste etage. Wat was dát nu weer? We gebruikten de kamers daar nooit, ze waren koud en stoffig. Ik bleef staan bij de kaart waarop onze bospercelen waren aangegeven.

‘Ik ga nog even naar het dorp,’ zei ik, alsof ik het tegen de trap had.

Zijn voetstappen stopten even. Toen slofte hij verder.

Het dorp was uitgestorven. Dat wist ik van tevoren, in de duffe uren tussen winkelsluiting en avondeten was niemand op straat. Er was alleen doorgaand verkeer dat met 50 kilometer per uur voorbijkwielde. De inzittenden staarden uit de raampjes, blij dat ze niet in Saksum hoefden te wonen.

Maar zij wisten niet wat wij hadden.

Want hier was plaats voor ons. Plaats voor mij, plaats voor Carl